

УДК 727:379.8

DOI <https://doi.org/10.32782/2415-8151.2024.34.14>

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ АРХІТЕКТУРНО-ПЛАНУВАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ СІМЕЙНИХ ЦЕНТРІВ ДОЗВІЛЛЯ

Токар Марія Миколаївна

аспірант кафедри теорії, історії архітектури та синтезу мистецтв,
Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури,
Київ, Україна

e-mail: mariia.tokar@naoma.edu.ua, orcid: 0000-0002-7826-8977

Анотація. Мета дослідження полягає у систематизації теоретичних знань та розробці практичних рекомендацій щодо створення оптимального архітектурно-планувального середовища сімейних центрів дозвілля. Дослідження спрямоване на виявлення чинників, що впливають на ефективність функціонування, комфорт, естетику, мультиактивність таких закладів, а також формування науково обґрунтованих прийомів проектування.

Методологія даної роботи передбачає комплексний підхід, який ґрунтується на працях українських та закордонних науковців, аналізі принципів і підходів до проектування та організації громадських центрів та просторів, на аналізі досвіду існуючих вітчизняних та закордонних центрів сімейного дозвілля, виявленні найкращих практик та типових помилок. В основі даного методу лежить теоретичний аналіз, системний аналіз, порівняльний аналіз, архітектурно-планувальний аналіз, емпіричні дослідження, аналіз на основі просторового синтаксису та спостереження.

Результати. На основі проведеного аналізу та досліджень сформовані основні принципи та прийоми архітектурно-планувальної організації сімейних центрів дозвілля. Сформовані визначення ключових вимог до планування та дизайну сімейних центрів, таких як безпека, комфорт, функціональність, естетика. Дані рекомендації допоможуть архітекторам та дизайнерам створювати більш ефективні та функціональні простори сімейних центрів дозвілля, сприяти розвитку міського середовища. Сімейні центри дозвілля можуть стати важливими елементами міського середовища, що буде впливати на підвищення привабливості районів міста.

Наукова новизна полягатиме у розробці комплексного підходу до проектування сімейних центрів дозвілля, який враховує як загальні принципи архітектури, так і специфічні особливості функціонування таких закладів. Отримані результати дослідження можуть бути використані для розробки нових підходів при проектуванні, а також для підвищення якості існуючих закладів дозвілля так і для покращення життя мешканців міста шляхом створення комфортних та функціональних просторів для сімейного дозвілля. Дана робота допоможе сформулювати наукову основу для подальшого розвитку мережі сімейних центрів дозвілля в Україні.

Практична значущість. Результати дослідження можуть бути використані для оптимізації процесу проектування, створення більш ефективних та функціональних проєктів сімейних центрів дозвілля, створення комфортних та безпечних просторів для різновікового відпочинку як важливого елемента міського середовища, сприяти привабливості та розвитку районів міста, зміцненню сімейних відносин та поліпшенню рівня добробуту [20].

Ключові слова: архітектурно-планувальна організація, багатофункціональний об'єкт, містобудівне розташування, центр сімейного дозвілля, простір, формування, дизайн, рекреація, громадські будівлі, принципи, сталий розвиток.

ВСТУП

Швидкі зміни в суспільстві, глобалізація, розвиток технологій, зміна родинних моделей і, як наслідок, дефіцит часу у батьків, високі вимоги до дітей, вплив медіа – все це створює додаткові труднощі у вихованні дітей. Дослідження показують, що раннє дитинство – це активний період для різноманітних занять. Одночасно не можна заперечувати про потребу дозвілля у дорослих. Батьки часто відчують себе перевантаженими. Центри дозвілля дають їм можливість відпочити та зайнятися улюбленими справами, поки їхні діти зайняті корисними та цікавими заняттями. Для дорослих, самотніх чи людей похилого віку це також простір комунікації, дослідження інтересів, саморозвитку та пошуку нових друзів.

А отже Центри сімейного дозвілля допомагають сім'ям подолати ці виклики та адаптуватися до нових ситуацій, пропонують програми раннього розвитку, які допомагають дітям розвивати свій потенціал, надають підтримку батькам у розв'язанні сімейних проблем; забезпечують спільне проведення часу з сім'єю допомагають запобігти дитячій самотності, агресії, залежності. Відвідувачі можуть знайомитися з іншими людьми, спілкуватися та обмінюватися досвідом. Це сприяє створенню міцних соціальних зв'язків і почуттю приналежності до спільноти. Центри пропонують фізичні активності, що сприяють здорового способу життя всієї родини; підтримку культурного розвитку особистостей через ознайомлення дітей і дорослих з різними видами мистецтва, культури та історії; навчальні програми та майстер-класи, що спрямовані на розвиток особистості [18].

Центри сімейного дозвілля – це не просто місця для розваг, а важливі соціальні осередки, які сприяють зміцненню сімейних відносин, розвитку дітей та дорослих, створенню здорового суспільства. Це спеціально створені простори, де родина може проводити час разом, відпочивати, розвиватися та зміцнювати свої стосунки. Вони пропонують широкий спектр активностей для людей різного віку, від малюків, підлітків, дорослих до людей похилого віку. Центри сімейного дозвілля є інвестицією в майбутнє, оскільки саме міцні та щасливі сім'ї є основою будь-якого успішного суспільства [19].

Проте проблематика полягає у тому, що тема сімейного дозвілля недостатньо розроблена та знаходиться на початковій фазі формування таких закладів в Україні. Спираючись на закордонний досвід, зокрема на сферу сімейного дозвілля Великої Британії, та аналізуючи існуючий стан закладів в Україні та потреби сімей, можемо сформулювати основні принципи та прийоми для забезпечення комфорту, безпеки та різноманітності активностей в Центрах сімейного дозвілля [20].

АНАЛІЗ ПОПЕРЕДНІХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Протягом останніх 25 років науковці приділяють велику увагу сфері дозвілля та відпочинку, проводяться активні дослідження та аналіз.

Найбільш опрацьованою складовою цього питання є також проблема організації сімейного дозвілля в місті. Важливими є роботи англійського науковця Тім Гілла, що фокусуються на міському плануванні та житлових районах орієнтованих на сім'ю та дітей. Його праця «Міський ігровий майданчик: як дружне до дітей планування та дизайн можуть врятувати міста» розкриває питання міських сімейних просторів [28].

Також фундаментальними є праця «Життя між будівлями: використання громадського простору» та «Міста для людей» професора Єн Гейла, які є орієнтирами теорії міського дизайну. Автор класифікує людську діяльність та визначає «необхідну діяльність, факультативну діяльність» і «соціальну або результатну діяльність» [26; 27].

Урбаністи Елід Каракор, Узгі Акам досліджують громадський простір та його якість. Результатом дослідження є виведення 4 ключових індикаторів сучасних, привабливих та успішних місць – доступність, комфорт, соціалізація та активність [29].

Грунтовними можна вважати праці з формування громадських просторів вітчизняних науковців О. Олійник [12; 16], Л. Скорик [30], М. Дьоміна [6], О. Василенко, О. Чвирова [24], О. Міщенко, О. Сигнаївської, М. Габрель, О. Трошкіної та Н. Войко. Наукові публікації доктора архітектури О. Олійник охоплюють багато напрямків, ключові дослідження та докторська робота присвячені формуванню міських громадських просторів,

досліджується структура та конфігурації, як ключовий інструмент організації міста [15].

Типології громадських просторів присвячені роботи вітчизняних науковців В. Куцевич, В. Абизов, С. Лінда [9]. Принципи гнучкого планування громадських будівель досліджував В. Чернявський [25].

В статті «Архітектурна типологія громадських будинків і споруд. Сучасні тенденції розвитку» доктор архітектури В. Куцевич наголошує, що центри дозвілля та розваг є повністю новим типом громадських об'єктів, та відповідають індивідуальним потребам шляхом багатогранної діяльності [8].

А. Головатюк досліджує складові громадського простору та їхній вплив на людину [4]. Ключовою темою в роботі М. Мельника є громадський простір, що впливає на формування середовища соціумом [10]. В наукових публікаціях В. Плоского, М. Микитися, М. Дьоміна, та спільній публікації О. Олійник та М. Токар [14] розкриваються основні принципи сталого розвитку громадських просторів. Раціональному використанню ресурсів присвячені публікації В. Конащук, У. Андрусів, Ю. Вовк, формування енергоефективних громадських будівель досліджував Д. Бахтін [1]. Багатофункційність споруд та комплексів, а також їх особливості вивчали С. Шкляр, О. Моркляник, С. Лещенко [11].

Архітектурно-планувальній організації громадських будівель та споруд присвячені дисертаційні дослідження О. Березко («Архітектурно-планувальна організація комунікативного простору у структурі торгово-розважальних центрів») [2], О. Костюченко («Принципи архітектурно-планувальної організації арт-центрів») [7], Н. Дмитрик («Принципи архітектурно-планувальної організації багатофункціональних комплексів на основі реновації промислових об'єктів») [3; 5], К. Герич («Принципи формування архітектури інноваційних центрів зайнятості населення»), К. Трегубов («Принципи формування архітектурно-планувальних рішень поліфункціональних музейних комплексів») [22]. Особливості архітектурно-планувальної організації сучасних молодіжних центрів в міському середовищі присвячена спільна стаття О. Трошкіної та А. Лупіної [23].

РЕЗУЛЬТАТИ ТА ОБГОВОРЕННЯ

Аналіз наявної ситуації у сфері сімейного дозвілля в Україні показав нагальну потребу у створенні окремих інституцій багатофункційних центрів сімейного дозвілля, таких як міські, районні та місцеві [19–21].

Дані інституції сприятимуть розв'язанню актуальних проблем в великих містах України:

1. Додаткові стреси та конфлікти в родині через нестабільну політичну ситуацію, високий рівень безробіття, низькі доходи.

2. Недостатній розвиток інфраструктури для сімей. Багато сімейних осередків дозвілля працюють на волонтерських засадах або мають обмежені ресурси.

3. Вплив війни в Україні, що призвело до великої кількості внутрішньо переміщених осіб та сімей військовослужбовців.

У результаті проведених наукових досліджень щодо формування закладів дозвілля в Україні та у Великій Британії, автором було встановлено локальні потреби, проблематику, фактори впливу та закономірність організації та функціонування [13; 14; 17–20]. Також визначено основні принципи та прийоми організації центрів сімейного дозвілля, що мають певну подібність до деяких принципів архітектурно-планувальної організації громадських просторів.

Отже, сучасні Центри сімейного дозвілля – це багатофункціональні простори, створені для відпочинку, індивідуального розвитку та розваг усіх членів родини. Щоб забезпечити комфорт, безпеку та різноманітність активностей, при їх проектуванні рекомендовано враховувати ряд важливих архітектурно-планувальних принципів:

1. *Принцип гнучкої багатофункціональності* підкреслює здатність системи бути варіативною, змінюватися та мати різні завдання.

- Багатофункціональність в центрах сімейного дозвілля. Центр може вирішувати різні завдання, наприклад об'єднувати різноманітні зони: ігрові майданчики для дітей різного віку, зони відпочинку для дорослих, кафе, кінотеатри, гуртки, спортивні майданчики тощо.

- Універсальність в центрах сімейного дозвілля. Простір має широкий спектр застосування; придатний до різних активностей та здатний трансформуватися, бути адаптованим під людей з різними потребами, включаючи людей з обмеженими можливостями.

- Модульність в центрах сімейного дозвілля. Центр дозвілля будується з окремих незалежних елементів та має гнучку планувальну структуру, що дозволяє змінювати зони та внутрішній простір залежно від потреб відвідувачів та сезону.

2. *Принцип цілісного добробуту* відповідає за здатність системи забезпечувати комфорт та безпеку. Включає в себе: освітлення, вентиляцію, безпеку доступу, звукоізоляцію.

- Природне освітлення в Центрах сімейного дозвілля. Це максимальне використання

природного світла в робочих приміщеннях та зонах відпочинку. Це створює приємну атмосферу та мінімізує споживання енергії.

- Вентиляція, опалення та кондиціонування в Центрах сімейного дозвілля. Дані системи забезпечують свіже повітря та комфортний мікроклімат для відвідувачів.

- Безпека в Центрах сімейного дозвілля. В першу чергу це використання безпечних матеріалів, обладнання та конструкцій, а також дотримання всіх необхідних норм та стандартів при проектуванні. Розрізняють безпеку пожежну, технічну, безпеку від злочинців, санітарну безпеку та інформаційну безпеку.

- Звукоізоляція в Центрах сімейного дозвілля. Комплекс заходів, спрямований на зниження рівня шуму та забезпечення комфортних комфортного акустичного середовища. Для досягнення бажаного результату необхідно звернути увагу на: вибір матеріалів, конструктивні рішення, виконання будівельних швів та стиків, розташування приміщень (зони з різним рівнем шуму).

3. *Принцип візуальної гармонії* включає баланс між формами та функціями, естетикою та практичністю. Об'єднує набір компонентів, що впливають на сприйняття простору та самопочуття відвідувачів. Дотримання даного принципу залежить від чинників: дизайн та оригінальність, кольорові рішення, озеленення та ін.

- Дизайн та оригінальність в Центрах сімейного дозвілля. Архітектурний стиль відображає концепцію центру за рахунок унікальної тематики, специфіки закладу, локації, нестандартних рішень (поєднання різних матеріалів, кольорів, форм), інтеграцію інтерактивних елементів та створення персоналізації.

- Кольорові рішення в Центрах сімейного дозвілля. Використання яскравих та приємних кольорів створює позитивний настрій.

- Озеленення в Центрах сімейного дозвілля. Інтеграція зелених зон в інтер'єр та екстер'єр сприяє створенню комфортного та привабливого середовища.

4. *Принцип містобудівної інтеграції* включає в себе комплексний підхід до створення гармонійного, функціонального міського середовища що сприяє підвищенню якості життя.

- Інтеграція в міське середовище Центрів сімейного дозвілля. Будівля має бути доступна для всіх верств населення та гармонійно вписуватися в міську ландшафт.

- Зв'язок з інфраструктурою громадського транспорту. Зручна транспортна розв'язка та просте сполучення сприяє підвищенню кількості відвідувачів. Для центрів

сімейного дозвілля важливо зазначити важливі аспекти: доступність громадського транспорту до закладу (зупинки публічного транспорту), зручне паркування, сполучення центру з велосипедною доріжкою, зручність для пішоходів (наявність тротуарів, переходів та інших зручностей)

5. *Принцип сталого розвитку* (Стійкість та енергоефективність) передбачає створення таких Центрів сімейного дозвілля, що спроектовані, побудовані та працюють таким чином, щоб мінімізувати свій вплив на навколишнє середовище, сприяють соціальній інклюзії та розвитку економіки.

- Енергоефективні матеріали та технології: Використання сонячних панелей, енергоощадних ламп, теплових насосів та інших екологічних рішень.

Екологічність обумовлена збереженням природних ресурсів та оптимізацією користування. В Центрах сімейного дозвілля екологічність передбачає використання екологічно чистих матеріалів для будівництва для облаштування та для обладнання, оптимізацію споживання води та енергії, впровадження системи сортування та перероблення відходів.

Додатковий принцип. *Принцип розвитку соціальних просторів*. Дотримання даного принципу в Центрах сімейного дозвілля спрямоване на розвиток середовища, яке сприяє соціальній взаємодії, комунікації та співпраці. Забезпечується за рахунок прийомів зонування, комбінування, інтерактивності, адаптивності та соціальної інклюзії.

- Зональність: розподіл простору на функціональні зони для різних вікових груп та інтересів.

- Комбінування: функція/відпочинок, функція1/функція2.

- Інтерактивність: використання інтерактивних елементів та технологій для залучення відвідувачів.

- Адаптивність: можливість адаптації простору під різні заходи та потреби.

- Соціальна інклюзія: творення середовища, яке залучає та об'єднує людей різних вікових груп та соціальних статусів.

Застосування запропонованих архітектурно-планувальних принципів до проектування сімейних центрів дозвілля забезпечує створення безпечного, функціонального та привабливого середовища, що задовольняє потреби різноманітних вікових груп та сприяє формуванню позитивного іміджу міста.

ВИСНОВКИ

1. Сімейний центр дозвілля як багатифункціональний та адаптивний простір

повинен бути не просто місцем для відпочинку, а універсальним простором, який відповідає різноманітним потребам і інтересам різних вікових груп. Це передбачає: гнучкість, адаптивність та багатофункційність

2. Дотримання 5 основних принципів дозволить створити комфортний, безпечний та функціональний простір для сімейного відпочинку, що і відповідає вимогам сучасних публічних просторів. Додатковий принцип – принцип розвитку соціального простору – є унікальним та притаманним саме для Центрів сімейного дозвілля. Він спрямований на покращення комунікації в громаді, налагодження соціальних зв'язків, рівності, інтерактивності та сприяє розвитку, відпочинку та соціальній взаємодії всіх членів сім'ї.

3. Інтеграція Сімейного центра дозвілля в міське середовище повинно органічно вписуватися в міський ландшафт та доповнювати його функціональну структуру. Це передбачає містобудівну інтеграцію, соціальна відповідальність, врахування масштабності забудови, архітектурного стилю оточуючих будівель та забезпечення зручної транспортної доступності.

Наведені висновки є основою для розробки ефективних стратегій проектування та управління сімейними центрами дозвілля в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

- [1] Бахтін Д.С. Принципи формування об'ємно-просторової організації енергоефективних громадських будівель : дис. ... д-ра філософії в галузі архітектури : 191. Одеса. 2023. 204 с
- [2] Березко О.В. Архітектурно-планувальна організація комунікативного простору у структурі торгово-розважальних центрів : дис. ... кандидат архітектури : 18.00.02. Львів. 2017.225с.
- [3] Герич К.І. Принципи формування архітектури інноваційних центрів зайнятості населення. : дис. ... доктор філософії : 191. Київ.2021.325с.
- [4] Головатюк А. К. Семантичні архітектурні стереотипи громадського публічного простору міста : автореф. дис. ... д-ра філософії в галузі архітектури: 191. Київ, 2022. С. 17.
- [5] Дмитрик Н.О. Принципи архітектурно-планувальної організації багатофункціональних комплексів на основі реновації промислових об'єктів. : дис. ... доктор філософії : 191. Київ.2021.244с.
- [6] Дьомін М., Олійник О. Аналіз мережі громадських просторів Києва на основі конфігураційних моделей. *Містобудування та територіальне планування*. 2022. № 79. С. 148–163.
- [7] Костюченко О.А. Принципи архітектурно-планувальної організації арт-центрів. : дис. ... кандидат архітектури : 18.00.02. Київ.2020. 250 с.
- [8] Куцевич В. В. Архітектурна типологія громадських будинків і споруд. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*. 2014. №35. С. 376–384.
- [9] Лінда С.М. Архітектурне проектування громадських будівель і споруд: Навч. посібник. Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2010. С. 605
- [10] Мельник М. Особливості формування громадського середовища через аналіз контруктивних рішень. *Містобудування та територіальне планування*. 2023. № 82. С. 232–250. <https://doi.org/10.32347/2076-815x.2022.79.148-163> (дата звернення: 19.10.2024).
- [11] Моркляник О., Лещенко С. До визначення поняття багатофункційного житлового комплексу. *Містобудування та територіальне планування*. 2014. № 53. С. 357–365.
- [12] Олійник О. Конотативна семантика міського простору. *Містобудування та територіальне планування*. 2020. № 75. С. 286–296. DOI 10.32347/2076-815x.2020.75.286-296 (дата звернення: 19.06.2024)
- [13] Олійник О., Токар М. Побудова планувально-просторової моделі багатофункційного центру дозвілля методами просторового синтаксису. *Theory and practice of design*. 2024. 32. С. 45–52. <https://doi.org/10.32782/2415-8151.2024.32.6> (дата звернення: 19.06.2024)
- [14] Олійник О., Токар, М. Принципи сталого розвитку центрів сімейного дозвілля. *Сучасні проблеми Архітектури та Містобудування*. 2023. №65. С. 236–250. <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2023.65.236-250> (дата звернення: 13.06.2024)
- [15] Олійник О.П. Теоретико-методологічні основи формування міських громадських просторів. дис. доктор архітектури: 18.00.01.Харків. 2020. 452 с.
- [16] Олійник О. П. Формування і роль громадських просторів в процесі еволюції міст – від античності до модернізму. Зб.наук.праць: *Містобудування та територіальне планування*. К., КНУБА, 2021. Вип. 77. С. 345–369. DOI: 10.32347/2076-815x.2021.77.345-368
- [17] Токар М. Аналіз функціонального наповнення центрів сімейного дозвілля на прикладі громадських комплексів світу. *Тези доповіді II Міжнар. наук.-практ. Конф – Інновації в архітектурі, дизайні та мистецтві: II Міжнародна науково-практ. Київ: НАФАІ.2023. с. 177–178.*
- [18] Токар М. Мультитематичні комплекси сімейного дозвілля як сучасний засіб вирішення соціальних і рекреаційних проблем сучасних сімей. *Тези доповіді III Міжнар. наук.-практ. конф. «Інновації в архітектурі, дизайні та мистецтві: до 100-річчя факультету архітектури НАОМА»* : збірник матеріалів за ред. : К. Міхеєнко- Київ: НАОМА. 2024. С. 196–197.
- [19] Токар М. Особливості формування закладів дозвілля для сімей на прикладі Києва. *Theory and practice of design*, 2024. Вип. 33. С. 105–111. DOI: 10.32782/2415-8151.2024.33.11
- [20] Токар М. Сімейний рекреаційний урбанізм в умовах України.: *Розвиток суспільства та науки в трансформаційних умовах. Матеріали II науково-*

практичної конференції (м. Чернігів, 26-27 липня 2024 р.). Одеса: Видавництво «Молодий вчений», 2024. С. 19–22.

[21] Токар М. Центри сімейного дозвілля під час війни та пандемії. Інновації в архітектурі та дизайні: збірник матеріалів *Тези доповіді I Міжнар. наук.-практ. конф. «Інновації в архітектурі, дизайні та мистецтві»*, Київ: збірник матеріалів / М-во культури та інформаційної політики України М-во освіти і науки України, Національна акад. образ. мист-ва і арх-ри [за ред.: О.А. Трошкіної]. Київ: НАОМА 2022. С. 80–82.

[22] Трегубов К.Ю. Принципи формування архітектурно-планувальних рішень поліфункціональних музейних комплексів. : дис. ... кандидат архітектури : 18.00.02. Макіївка. 2014. 192 с.

[23] Трошкіна О. А., Лупіна А. В. Особливості архітектурно-планувальної організації центрів розвитку молоді. *Theory and practice of design*. 2021. Вип. 24. С. 113–122. DOI:10.18372/2415-8151.24.16298 (дата звернення: 06.11.2024).

[24] Чвирива О.Є, Василенко О.Б., Організація відкритих громадських просторів в міському середовищі. *Теорія архітектури. Реставрація пам'яток*. 2023. 17. С. 282–291 DOI: 10.31650/2707-403X-2023-17-282-291. (дата звернення: 13.06.2024).

[25] Чернявський В. Г. Основні принципи гнучкої планувальної організації громадських будівель соціальної сфери. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*. 2011. Вип. 28. С. 387–394.

[26] Gehl J. *Cities for people*.-London: Island press. 2013. p. 270

[27] Gehl J. *Life Between Buildings: Using Public Space*. Island Press. 2011. p. 216.

[28] Gill T. *Urban playground: How child-friendly planning and design can save cities*.London: Riba Publishing. 2021. p. 198.

[29] Karacor E., Akcam E. Comparative Analysis of the Quality Perception in Public Spaces of Duzce City. *Current Urban Studies*, 2016. 4, 257–266. doi: 10.4236/cus.2016.43017.

[30] Oliynyk O., Skoryk L., Volkov V. Urban public spaces from the standpoint of sustainable development. *TechHub Journal*, 2022. No.1, Vol.2, P. 49–54. URL: <https://techhubresearch.com/index.php/journal/issue/view/328>.

REFERENCES

[1] Bakhtin, D.S. (2023). Pryntsypy formuvannia ob'iemno-prostorovoi orhanizatsii enerhoefektyvnykh hromads'kykh budivel [Principles of forming volumetric-spatial organization of energy-efficient public buildings]. *Doctor's thesis*. Odessa. 204 p. [in Ukrainian].

[2] Berezko, O.V. (2017). Arkhitekturno-planuval'na orhanizatsiia komuniaktyvnoho prostoru u strukturi tovarno-rozvazhal'nykh tsentriv [Architectural and planning organization of the communicative space in the structure of shopping and entertainment centers]. *Candidate's thesis*. Lviv [in Ukrainian].

[3] Herich, K.I. (2021). Pryntsypy formuvannia arkhitektoniky innovatsiynykh tsentriv zainiatosti naselennia [Principles of forming the architecture of innovative employment centers]. *Doctor's thesis*. Kyiv. [in Ukrainian].

[4] Holovatyuk, A.K. (2022). Semantychnyi arkhitekturnyi stereotypy hromads'koho publicnoho prostoru mista [Semantic architectural stereotypes of the city's public space]. *Doctor's thesis*. Kyiv. [in Ukrainian].

[5] Dmytryk, N.O. (2021). Pryntsypy arkhitekturno-planuval'noi orhanizatsii bahatofunktsional'nykh kompleksiv na osnovi renovatsii promyslovykh ob'iektiv [Principles of architectural and planning organization of multifunctional complexes based on the renovation of industrial facilities]. *Doctor's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].

[6] Diomin, M., & Oliynyk, O. (2022). Analiz merezhi hromads'kykh prostoriv Kyieva na osnovi konfihratsiynykh modelei [Analysis of the network of public spaces in Kyiv based on configurational models]. *Mistobuduvannia ta terytorial'ne planuvannia - Urban Development and Territorial Planning*, 79, 148–163 [in Ukrainian].

[7] Kostyuchenko, O.A. (2020). Pryntsypy arkhitekturno-planuval'noi orhanizatsii art-tsentriv [Principles of architectural and planning organization of art centers]. *Candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].

[8] Kutsevych, V.V. (2014). Arkhitekturna typolohiia hromads'kykh budynkiv i sporud [Architectural typology of public buildings and structures]. *Suchasni problemy arkhitektury ta mistobuduvannia - Modern Problems of Architecture and Urban Planning*, 35, 376–384 [in Ukrainian].

[9] Linda, S.M. (2010). Arkhitekturne proiektuvannia hromads'kykh budivel i sporud [Architectural design of public buildings and structures]. Lviv: Vydavnytstvo Natsional'noho universytetu "L'vivska politekhnika" [in Ukrainian].

[10] Melnyk, M. (2023). Osoblyvosti formuvannia hromads'koho seredovyshcha cherez analiz konstruktyvnykh rishen [Features of forming the public environment through the analysis of constructive solutions]. *Mistobuduvannia ta terytorial'ne planuvannia - Urban Development and Territorial Planning*, 82, 232–250. <https://doi.org/10.32347/2076-815x.2022.79.148-163> (accessed: 19.10.2024). [in Ukrainian].

[11] Morklianyk, O., & Leshchenko, S. (2014). Do vyznachennia poniahattia bahatofunktsional'noho zhytlovogo kompleksu [On defining the concept of multifunctional residential complexes]. *Mistobuduvannia ta terytorial'ne planuvannia - Urban Development and Territorial Planning*, 53, 357–365 [in Ukrainian].

[12] Oliynyk, O. (2020). Konotatyvna semantyka mistoho prostoru [Connotative semantics of urban space]. *Mistobuduvannia ta terytorial'ne planuvannia - Urban Development and Territorial Planning*, 75, 286–296. <https://doi.org/10.32347/2076-815x.2020.75.286-296> (accessed: 19.06.2024) [in Ukrainian].

[13] Oliynyk, O., & Tokar, M. (2024). Pobudova planuval'no-prostorovoi modeli bahatofunktsional'noho tsentru dozvillia metodamy prostrorovoho syntaksy [Building the planning-spatial model of a multifunctional leisure center using spatial syntax methods]. *Theory and Practice of Design*, 32, 45–52. <https://doi.org/10.32782/2415-8151.2024.32.6> (accessed: 19.06.2024) [in Ukrainian].

[14] Oliynyk, O., & Tokar, M. (2023). Pryntsypy staloho rozvytku v tsentrakh sim'ienoho dozvillia [Principles of sustainable development in family leisure centers]. *Suchasni problemy arkhitektury ta*

mistobuduvannia – Modern Problems of Architecture and Urban Planning, 65, 236–250. <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2023.65.236-250> (accessed: 19.10.2024) [in Ukrainian].

[15] Oliynyk, O.P. (2020). Teoretyko-metodolohichni osnovy formoutoformuvannia miiskykh hromads'kykh prostoriv [Theoretical and methodological foundations of shaping urban public spaces]. *Doctor's thesis*. [in Ukrainian].

[16] Oliynyk, O.P. (2021). Formoutvorennia i rol' hromads'kykh prostoriv v protsesi evoliutsii mist – vid antychnosti do modernizmu [Shaping and the role of public spaces in the process of urban evolution – from antiquity to modernism]. *Zbirnyk nauk. prats: Mistobuduvannia ta terytorial'ne planuvannia – Collection of Scientific Works: Urban Development and Territorial Planning*, 77, 345–369. <https://doi.org/10.32347/2076-815x.2021.77.345-368>. (accessed: 19.10.2024) [in Ukrainian]

[17] Tokar, M. (2023). Analiz funktsional'noho napovnennia tsestriv sim'ienoho dozvillia na prykladi hromads'kykh kompleksiv svitu [Analysis of the functional filling of family leisure centers based on public complexes worldwide]. Theses of reports, II Intern. Scientific-Practical Conf. *Innovations in Architecture, Design and Art*. Kyiv: NAFAI, 177–178 [in Ukrainian].

[18] Tokar, M. (2024). Multytematychni komplekсы sim'ienoho dozvillia yak suchasnyi zasib vyrishennia sotsial'nykh i rekreatsiynykh problem suchasnykh sim'ei [Multitematic family leisure complexes as a modern tool for solving social and recreational issues of modern families]. Theses of reports, III Intern. Scientific-Practical Conf. *Innovations in Architecture, Design and Art: To the 100th anniversary of the Faculty of Architecture of NAOMA*. Kyiv: NAOMA, 196–197 [in Ukrainian].

[19] Tokar, M. (2024). Osoblyvosti formuvannia zakladiv dozvillia dlia sim'ei na prykladi Kyieva [Features of forming leisure facilities for families based on the example of Kyiv]. *Theory and Practice of Design*, 33, 105–111. <https://doi.org/10.32782/2415-8151.2024.33.11> (accessed: 19.10.2024) [in Ukrainian].

[20] Tokar, M. (2024). Sim'iany rekreatsiinyi urbanizm v umovakh Ukrainy [Family recreational urbanism in Ukraine]. Rozvytok suspil'stva ta nauky v transformatsiynykh umovakh [Society and Science Development in Transformation Conditions]. *Materials of the II Scientific-Practical Conference, Chernihiv*, July 26–27, 2024. Odesa: Vydavnytstvo «Molodyi vchens'kyi», 19–22 [in Ukrainian].

[21] Tokar, M. (2022). Tsentri sim'ienoho dozvillia pid chas viiny ta pandemiï [Family leisure centers during the war and pandemic]. *Inovatsii v arkhitekturi ta*

dyzaini: zbirnyk materialiv [Innovations in Architecture and Design: Collection of Materials]. *Theses of the First International Scientific-Practical Conference "Innovations in Architecture, Design and Art"*, Kyiv: Ministry of Culture and Information Policy of Ukraine, Ministry of Education and Science of Ukraine, National Academy of Fine Arts and Architecture (Ed. O.A. Troshkina). Kyiv: NAOMA, 80–82 [in Ukrainian].

[22] Trehubov, K.Yu. (2014). Pryntsypy formuvannia arkhitekturno-planuval'nykh rishen polifunktsional'nykh muzeinykh kompleksiv [Principles of forming architectural-planning solutions for polyfunctional museum complexes]. *Candidate's thesis*. [in Ukrainian].

[23] Troshkina, O.A., & Lupina, A.V. (2021). Osoblyvosti arkhitekturno-planuval'noi orhanizatsii tsestriv rozvytku molodi [Features of architectural and planning organization of youth development centers]. *Theory and Practice of Design*, 24, 113–122. <https://doi.org/10.18372/2415-8151.24.16298> (accessed: 19.10.2024) [in Ukrainian].

[24] Chvyrova, O.Ye., & Vasylenko, O.B. (2023). Orhanizatsiia vidkrytykh hromads'kykh prostoriv v mist'omu seredovyschi [Organization of open public spaces in the urban environment]. *Teoriia arkhitektury. Restavratsiya pam'iatnykiv [Theory of Architecture. Restoration of Monuments]*, 17, 282–291. <https://doi.org/10.31650/2707-403X-2023-17-282-291> (accessed: 13.10.2024) [in Ukrainian].

[25] Cherniavskiy, V.H. (2011). Osnovni pryntsypy hnuchkoïu planuval'noïu orhanizatsiïeu hromads'kykh budivel sotsial'noi sfery [Main principles of flexible planning organization of public buildings in the social sphere]. *Suchasni problemy arkhitektury ta mistobuduvannia – Modern Problems of Architecture and Urban Planning*, 28, 387–394 [in Ukrainian].

[26] Gehl, J. (2013). *Cities for People*. London: Island Press [in English]

[27] Gehl, J. (2011). *Life Between Buildings: Using Public Space*. Island Press [in English]

[28] Gill, T. (2021). *Urban Playground: How Child-Friendly Planning and Design Can Save Cities*. London: Riba Publishing [in English].

[29] Karacor, E., & Akcam, E. (2016). Comparative Analysis of the Quality Perception in Public Spaces of Duzce City. *Current Urban Studies*, 4, 257–266. <https://doi.org/10.4236/cus.2016.43017>. (accessed: 19.10.2024) [in English].

[30] Oliynyk, O., Skoryk, L., & Volkov, V. (2022). Urban public spaces from the standpoint of sustainable development. *TechHub Journal*, 1(2), 49–54. Retrieved from: <https://techhubresearch.com/index.php/journal/issue/view/328> [in English]

ABSTRACT

Tokar M. The main principles and approaches to the architectural and planning development of family leisure centres

Objective. *The purpose of the research is to systematise theoretical knowledge and develop practical recommendations for creating an optimal architectural and planning environment for family leisure centres. The study is aimed at identifying factors that affect the efficiency of functioning, comfort, aesthetics,*

multiactivity of such institutions, as well as the formation of scientifically sound design techniques.

Methodology. The methodology of this research includes an integrated approach based on the collection of scientific publications by Ukrainian and international researchers, analysis of principles and approaches to the design and organisation of public centres and spaces, and analysis of the experience of existing domestic and foreign family leisure centres. Identification of best practices and common mistakes. This method is based on theoretical analysis, system analysis, comparative analysis, architectural and planning analysis, empirical research, analysis based on spatial syntax, and observation.

Results. Based on the analysis and research, the basic principles and methods of architectural and planning organisation of family leisure centres have been formed. The definitions of key requirements for the planning and design of family centres, such as safety, comfort, functionality, aesthetics, have been formed. These recommendations will help architects and designers create more efficient and functional spaces for family leisure centres and contribute to the development of the urban environment. Family leisure centres can become important elements of the urban environment, which will increase the attractiveness of city districts.

Scientific novelty. The innovation of the research is to develop an integrated approach to the design of family leisure centres, which takes into account both the general principles of architecture and the specific features of the functioning of such institutions. The research findings can be used to develop new design approaches and improve the quality of life of the population by creating comfortable and functional spaces for family leisure. This work will help to form a scientific basis for the further development of a network of family leisure centres in Ukraine.

Practical relevance. The results of the research can be used to optimise the design process, create more efficient and functional family leisure centre projects, create comfortable and safe spaces for family recreation as an important element of the urban environment, contribute to the attractiveness and development of city districts, strengthen family relationships and improve the quality of life of the population.

Keywords: architectural and planning organisation, multifunctional, urban planning, family leisure centre, space, formation, design, recreation, public space, principles, sustainable development.

AUTHOR'S NOTE:

Tokar Mariia, Postgraduate Student at the Department of Theory, History of Architecture and Synthesis of Arts, National Academy of Fine Arts and Architecture, Kyiv, Ukraine, e-mail: mariia.tokar@naoma.edu.ua, orcid: 0000-0002-7826-8977